

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนหาดทรายแก้ว ตำบลตะกอบ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดขึ้นจากความเดือดร้อนของชาวประมงชายฝั่ง หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 5 ตำบลตะกอบ จากปัญหาเครื่องมือประมงทำลายล้าง ทั้งเรืออวนรุน-อวนลาก ของประมงพาณิชย์ และเรือลอบตาเถีของประมงพื้นบ้าน ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรในพื้นที่เสื่อมโทรมลง วงจรชีวิตสัตว์น้ำ ถูกทำลาย โดยเฉพาะปูม้า ซึ่งเป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจของชุมชน ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้านโดยตรง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการว่างงานในช่วงมรสุมประมาณ 5-6 เดือน ต่อปี งานวิจัยจึงเกิดขึ้นโดยมีโจทย์วิจัยว่า แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนของชุมชนหาดทรายแก้ว ตำบลตะกอบ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน 2) เพาะพันธุ์ปูม้าคืนสู่ธรรมชาติ 3) ศึกษาแนวทางการเพิ่มมูลค่าเปลือกหอยหนาม 4) เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของชุมชน และผู้สนใจ และ 5) ปลุกจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน

การดำเนินกิจกรรมเริ่มตั้งแต่ การจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการ, การศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชน โดยการประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์จากผู้มีประสบการณ์ และค้นหาข้อมูลมือสองต่างๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลตะกอบ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, ทบทวนบทเรียนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของทีม โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาเพื่อนำไปปรับใช้กับการทำงานต่อของทีมวิจัย, การเฝ้าระวังเครื่องมือประมงทำลายล้าง โดยการเก็บข้อมูลการเข้ามาในพื้นที่ของเครื่องมือประมงทำลายล้าง และแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าดำเนินการช่วยเหลือ, การเพาะพันธุ์ปูม้าคืนสู่ธรรมชาติ โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปูม้า การทดลองปฏิบัติ และเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการขึ้นจากการปฏิบัติการ รวมถึงเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่ง, การศึกษาการใช้ประโยชน์จากเปลือกหอยหนามเพื่อเพิ่มรายได้, การนำเสนอผลงานวิจัยสู่ชุมชน และการจัดทำรายงานสรุปผลการวิจัยเป็นรูปเล่ม

ผลจากการดำเนินงานของทีมวิจัย ทำให้ได้ทราบสภาพทั่วไปของชุมชนและประวัติความเป็นมาด้านต่างๆ ของพื้นที่ทำกิจกรรมของทีมวิจัย ทราบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรสัตว์น้ำและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ รวมถึงข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการแก้ไขปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำของชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งจากการเก็บข้อมูล พบว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ตำบลตะกอบมีค่อนข้างหลากหลายทั้ง กุ้ง หอย ปู และ ปลา แต่การเข้าไปใช้ประโยชน์ของชุมชนนั้นจะเน้นในเรื่องการประกอบอาชีพอวนปูม้าเป็นหลัก ส่วนสัตว์ชนิดอื่นๆ จะหาในช่วงที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพอวนปูม้าเท่านั้น ปัญหาหลักของพื้นที่คือ เครื่องมือประมงทำลายล้าง โดยเฉพาะเครื่องมือประมง

พาณิชย์ พวกอวนลาก-อวนรุน ซึ่งนอกจากทำลายทรัพยากรแล้วยังสร้างความเสียหายให้กับประมงพื้นบ้านด้วย การเฝ้าระวังเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนนั้นยังทำได้ค่อนข้างยากเพราะมีความเสี่ยงอยู่ไม่น้อยเนื่องจากเป็นเรือขนาดใหญ่และเข้ามาครั้งละหลายลำ การแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็มักจะไม่ทันการและไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเท่าที่ควร ปัญหาจึงยังมีอยู่ในพื้นที่

ในเรื่องการเพาะปลูกปูม้าคืนสู่ธรรมชาติ ได้รับความร่วมมืออย่างดี จากผู้ประกอบการอาชีพประมงอวนปูในการร่วมกันบริจาคแม่ปูไข่ปลา รวมถึงโรงเรียน ก็เข้ามามีส่วนร่วมในการปล่อยปู และหน่วยงานในพื้นที่ ให้คำปรึกษาในเรื่องการเพาะปลูกเป็นอย่างดี และเห็นผลได้ชัดในช่วงปี 2551 และ 2552 ที่ผ่านมามีปูม้าขนาดเล็กให้เห็นบริเวณชายหาดโดยเฉพาะช่วงที่น้ำลงจะเห็นลูกปูม้าติดอยู่ตามแอ่งน้ำต่างๆ เป็นจำนวนมาก และช่วงเดือน สิงหาคมถึงตุลาคม ชาวประมงก็จะจับปูม้าได้มากขึ้น ซึ่งก่อนหน้าปี 2551 เหตุการณ์แบบนี้ไม่เคยเกิดขึ้น และ ต่อมาการเพาะปลูกปูม้าในพื้นที่ก็กลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานสำหรับผู้สนใจทั้งในและนอกพื้นที่

สำหรับด้านการทดลองใช้ประโยชน์จากเปลือกหอยในพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นอาชีพทางเลือกสำหรับชุมชน ทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชนิดและแหล่งที่อยู่ของหอยในพื้นที่ มีการรวมกลุ่มเพื่อนำเปลือกหอยหลากหลายชนิดมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดเป็นกลุ่มศิลปประดิษฐ์จากเปลือกหอยขึ้น มีการศึกษาดูงาน และอบรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้ ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้ในเรื่องงานศิลปะจากเปลือกหอยมากขึ้น และสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามการทำงานที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในเรื่องของการตลาด และมาตรฐานการออกแบบของแต่ละคนที่ยังไม่เท่าเทียมกัน ต้องมีการปรับปรุงและเรียนรู้กันต่อไป

นอกจากผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้แล้วจากการได้ทำกิจกรรมร่วมกันของทีมวิจัย และการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะขึ้นในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านการจดบันทึก ความกล้าในการพูดคุยและนำเสนองาน การทำงานอย่างเป็นระบบ มีความเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน เกิดความรักความสามัคคีภายในกลุ่มที่เหนียวแน่นขึ้นกว่าเดิม

จะเห็นได้ว่า การทำวิจัยในครั้งนี้เริ่มต้นขึ้นจากปัญหาของชุมชน และชุมชนเป็นแกนหลักในการกำหนดว่า จะทำอะไร ทำอย่างไร และเป็นแกนในการประสานภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมจนสามารถทำให้โครงการวิจัยบรรลุเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้น การจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้นั้น ชุมชนต้องเป็นแกนหลักในการจัดการ ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตของชุมชนต่อไป